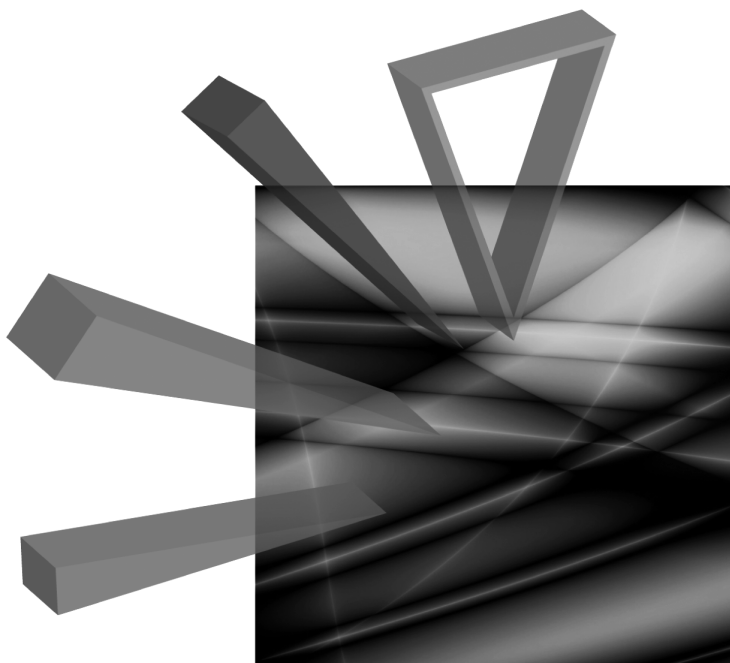

EKONOMIA ECONOMICS

5(17) • 2011

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: *Comp-rajt*

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 2080-5977 (Ekonomia)

ISSN 1899-3192 (Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Nakład: 200 egz.

Spis treści

Wstęp	9
Bartosz Bartniczak , Szkodliwa dla środowiska pomoc publiczna – próba definicji i identyfikacji	11
Tomasz Bąk , Gospodarka odpadami w powiecie leżajskim na poziomie gospodarstwa domowego emigrantów	28
Stanisław Czaja, Agnieszka Becla , Spory wokół koncepcji nauki ekonomii zrównoważonego i trwałego rozwoju – ujęcie problemowo-dydaktyczne	35
Zbigniew Dokurno , Instytucjonalne uwarunkowania wartości kapitału naturalnego w procesie modernizacji gospodarki w kierunku zrównoważonego rozwoju	46
Mariola Drozda , Wybrane problemy logistyczne, prawne i społeczne zaprojektowania i wdrożenia regionalnego systemu gromadzenia i utylizacji elektronicznych odpadów niebezpiecznych	57
Dariusz Głuszczyk , Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty	68
Marian Kachniarz , Bogactwo gmin – efekt gospodarności czy renty geograficznej?	81
Ewa Kastrau , Ewolucja przepisów dotyczących opłat za składowanie odpadów w polskim prawie ochrony środowiska	95
Grzegorz Kobylko, Małgorzata Sej-Kolasa , Informacyjne uwarunkowania sprawności procesów regulacji w makrosystemie	110
Rafał Krawczyk , Corporate governance i jego wpływ na wartość przedsiębiorstwa	122
Magdalena Malucha , Architektura europejskiego systemu handlu emisjami z polskiej perspektywy	138
Urszula Markowska-Przybyła , Kapitał społeczny – międzynarodowe doświadczenia w problemach pomiaru	154
Elżbieta Nawrocka , Rozwój turystyki i przestrzeń. Implikacje dla polityki turystycznej	171
Robert Pabierowski, Rafał M. Jakubowski, Paweł Kuśmierczyk , Teoremat Coase’a a alokacja praw własności do zasobów środowiska – eksperymentalne badanie wpływu efektów negocjacyjnych na osiągnięcie społecznego optimum	186
Zbigniew Piepiora , Katastrofy naturalne i przeciwdziałanie ich skutkom w Ameryce Centralnej	206
Arkadiusz Piwowar , Wybrane aspekty ekonomiczne i ekologiczne stosowania nawozów mineralnych w gospodarstwach rolnych	217
Adam Płachciak , Geneza idei rozwoju zrównoważonego	231

Zbigniew Przybyła , The history and present of the inter-cooperation network – the study of The New Hanseatic League and The Lusatian League	249
Andrzej Raszkowski , Atrakcyjność inwestycyjna regionów – wybrane zagadnienia	258
Paweł Skowron , Gospodarowanie odpadami opakowaniowymi w Polsce – stan i perspektywy	273
Renata Sosnowska-Noworól , Bezpieczeństwo i higiena pracy przy gospodarowaniu odpadami komunalnymi	290
Miłosz Stanisławski , Wybrane aspekty udziału największych przedsiębiorstw w wydatkach badawczo-rozwojowych	302
Joanna Szymańska , Ochrona przyrody w opinii mieszkańców województwa dolnośląskiego	330
Piotr Szymański , Model nadania ekonomicznej wartości obszarom cennym przyrodniczo	347
Dorota Teneta-Skwiercz , Charakterystyka planów zrównoważonego rozwoju na przykładzie grupy Sony i korporacji Unilever	367
Stanisław Urban , Problemy wykorzystania i ochrony ziemi w Polsce	379
Edward Wiszniowski , Rachunkowość finansowa a ekologia	391
Anetta Zielińska , Potencjalna użyteczność analizy kosztów i korzyści do oceny i wyceny obszarów przyrodniczo cennych	405

Summaries

Bartosz Bartniczak , Environmentally harmful state aid – an attempt to define and identify	27
Tomasz Bąk , Litter economy in Leżajsk district at the level of emigrants household	34
Stanisław Czaja, Agnieszka Becla , Disputes around the conception of sustainable and permanent development of economics science – the problem and didactic approach	45
Zbigniew Dokurno , Institutional determinants of the value of natural capital in the process of modernization of the economy towards sustainable development	56
Mariola Drozda , Selected logistic, legal and social problems of design and implementation of regional system of accumulation and utilization of electric dangerous waste	67
Dariusz Głuszczyk , The essence of regional development and its determinants	80
Marian Kachniarz , Communities wealth – the effect of thrift or geographical rent?	94

Ewa Kastrau , Evolution of regulations concerning warehousing charges of waste in the Polish environment protection law	109
Grzegorz Kobyłko, Małgorzata Sej-Kolasa , Information determinants of the efficiency of regulation processes in macrosystem	121
Rafał Krawczyk , Corporate governance and its impact on company value ..	137
Magdalena Malucha , Architecture of the European trade emission system from the Polish perspective	153
Urszula Markowska-Przybyła , Social capital – international experience in measurement problems	170
Elżbieta Nawrocka , The development of tourism and space. Implications for tourism policy	185
Robert Pabierowski, Rafał M. Jakubowski, Paweł Kuśmierczyk , Coase theorem and allocation of environmental property rights – experimental studies of the effect of bilateral negotiations on social optimum	200
Zbigniew Piepiora , Natural disasters and counteracting their effects in Central America	216
Arkadiusz Piwowar , Chosen economic and ecological aspects of mineral fertilizers usage in farms	230
Adam Plachciak , The origin of sustainable development idea	248
Zbigniew Przybyła , Historia i terażniejszość sieci międzynarodowej współpracy – studium przypadku nowej Hanzy i Związku Miast Łużyckich	257
Andrzej Raszkowski , Investment attractiveness of regions – selected problems	272
Paweł Skowron , Management of packing waste in Poland – state and perspective	289
Renata Sosnowska-Noworól , Occupational health and safety in municipal waste management	301
Miłosz Stanisławski , Chosen aspects of the biggest enterprises participation in research and development expenditure	326
Joanna Szymańska , Protection of nature in the opinion of Lower Silesia voivodeship population	346
Piotr Szymański , Model of attributing economic value to natural valuable areas	366
Dorota Teneta-Skwiercz , The description of sustainable development's plans based on the example of Sony Group and Unilever	378
Stanisław Urban , Problems of land utilization and protection in Poland	390
Edward Wiszniowski , Financial accounting and ecology	404
Anetta Zielińska , Potential usefulness of the cost-benefit analysis for the assessment and evaluation of natural valuable areas	416

Dariusz Głuszcuk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

**ISTOTA ROZWOJU REGIONALNEGO
I JEGO DETERMINANTY**

Streszczenie: Pojęcie rozwoju regionalnego nie ma jednoznacznej, powszechnie rozumianej i akceptowanej wykładni znaczeniowej. Elastyczność tego terminu tkwi w różnym pojmowaniu rozwoju, regionu, a także istoty konfiguracji tych słów. W nurt tych rozważań, rozwiniętych poszukiwaniem determinant rozwoju regionalnego, wpisuje się tekst niniejszego artykułu, który wieńczy propozycje definicyjnego ujęcia rozwoju regionalnego i jego determinant oraz próba zestawienia ich zbioru z uwzględnieniem współczesnych realiów społeczno-gospodarczych.

Słowa kluczowe: rozwój, region, rozwój regionalny, determinanty rozwoju regionalnego.

1. Wstęp

Semantyka jest nauką o znaczeniu wyrazów oraz dokonujących się w tym zakresie zmianach¹. Jej ustalenia nie wydają się dyskusyjne, gdy odczytywanie sensu określonych słów bądź ich składni ma jednoznaczną, powszechnie rozumianą i akceptowaną wykładnię w określonym czasie. Sprawa znacznie się komplikuje wraz z różnym kojarzeniem literalnych treści wyrazów i myśli wynikających z ich połączeń. Problem ten bez wątpienia dotyczy rozwoju regionalnego. Dyskusja nad jego istotą, wsparta definicyjnym ujęciem i poszukiwaniem determinant rozwoju regionalnego, tworzy rdzeń niniejszych rozważań, które zdają się rozwijać i przybliżać sens takich terminów, jak: rozwój, region, rozwój regionalny i jego determinanty.

2. Rozwój i region

Intuicyjne pojmowanie *rozwoju regionalnego* wiąże jego istotę ze zbiorem pozytywnie postrzeganych zmian w określonej przestrzeni. Interpretacji tej, choć powszechnie rozumianej, towarzyszy szereg niedomówień, które akcentuje

---

¹ Zob. W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Muza SA, Warszawa 2000, s. 453.

osobne definiowanie *rozwoju* i *regionu*, a także synteza obszarów znaczeniowych tych terminów.

Rozwój w ujęciu encyklopedycznym opisuje się, jako „wszelki długotrwały proces kierunkowych zmian, w których można wyróżnić prawidłowo po sobie następujące etapy przemian, wykazujące stwierdzalne zróżnicowanie tego obiektu pod określonym względem”². Składowe tej definicji wyraźnie wskazują na procesowość zmian, identyfikowanych na bazie pozytywnych przekształceń („prawidłowo po sobie następujące etapy przemian”) określonych właściwości badanego obiektu. Przeobrażenia te nabierają innego, dwuznacznego charakteru, gdy rozwój postrzega się w kategorii procesu długotrwałych zmian mających pewien kierunek³ bądź „sytuacji, w której wyróżnione zostają dwa lub więcej dających się porównać stanów i jednocześnie istnieje możliwość wykrycia, opisu i oceny różnic między nimi”⁴. W podejściach tych pomija się pożądany kierunek przekształceń badanego obiektu, co pozwala przypuszczać, że rozwój – w sensie przebiegu (procesu) – może mieć wymiar pozytywny lub negatywny. Wówczas można mówić odpowiednio o rozwoju progresywnym (postępowym) i degresywnym (uwsteczniającym). Problem ten niknie wraz z adaptacją definicji rozwoju bytu i ewolucji istot żywych do sfery działalności człowieka. W tej perspektywie kraje i regiony, analogicznie do organizmów żywych, mają przechodzić od prostszych, mniej doskonałych, do bardziej złożonych i lepszych form lub stanów⁵. Rozwój tak pojmowany ma postać modernizacji lub postępu, który dokonuje się w czasie względem przyjętej jednostki odniesienia (stan poprzedni), a jego motywy mogą leżeć w dążeniu do osiągnięcia ideału bądź wyrównywania różnic przestrzennych oraz, co istotne, jest rezultatem „pozytywnych zmian wzrostu ilościowego i postępu jakościowego w systemach gospodarczych, społecznych i przyrodniczych”⁶. W triadę tych przeobrażeń wpisuje się koncepcja rozwoju zrównoważonego (trwałego). Jej pragmatycznym przesłaniem – uogólniając – jest dążenie do wyższych poziomów rozwoju gospo-

² Nowa encyklopedia powszechna PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, t. 5, s. 616.

³ B. Domański, *Krytyka pojęcia rozwoju a studia regionalne*, Studia Regionalne i Lokalne 2004, 2(16), s. 8.

⁴ T. Kudłacz, *Programowanie rozwoju regionalnego*, PWN, Warszawa 1999, s. 16.

⁵ Zob. B. Domański, wyd. cyt., s. 8. Koncentrując się wyłącznie na znaczeniu wyrazu *rozwój*, można przyjąć, że wyraża on „proces zmian obiektu oceniany pozytywnie z punktu widzenia określonego kryterium (lub zbioru kryteriów)” albo „proces przechodzenia obiektu od stanów mniej pożądanych (mniej pozytywnych, uznawanych za gorsze, mniej rozwiniętych, od form mniej doskonałych) do stanów bardziej pożądanych (bardziej pozytywnych, uznawanych za lepsze, bardziej rozwiniętych, do form bardziej doskonałych) z punktu widzenia określonego kryterium (lub zbioru kryteriów)”. T. Borys, *Zrównoważony rozwój jako przedmiot pomiaru wskaźnikowego*, [w:] T. Borys (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok 2005, s. 26-27.

⁶ T. Markowski, *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego i regionalnego*, [w:] Z. Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 13.

darczego i społecznego z jednoczesnym podnoszeniem jakości środowiska bądź, co najmniej, bez naruszania (pogarszania) jego stanu⁷.

Alokacja rozwoju w granicach regionu obliguje do wskazania określonej przestrzeni (obszaru, terytorium, powierzchni). W ujęciu etymologicznym (łac. *regio*) byłby to obszar kojarzony z prowincją lub okręgiem, ale współcześnie termin ten jest utożsamiany z częścią powierzchni kraju (państwa), wyróżniającą się charakterystycznymi cechami⁸. Odwołując się do spostrzeżeń I. Pietrzyk, można stwierdzić, że podstawą wyodrębnienia określonych terytoriów (regionów) bywają przesłanki historyczne, kulturowe, względy administracyjne i polityczne, a także natury ekonomicznej⁹. Zbiór ten nie jest domknięty, gdyż istnieje możliwość wydzielenia obszarów (regionów) planistycznych, urbanistycznych, krajobrazowych, społecznych, demograficznych itd. Obiektywnym kryterium ich identyfikacji nie wydaje się zajmowana powierzchnia, gdyż funkcjonują małe i wielkie regiony, ani też homogeniczność, gdyż są regiony jednorodne i niejednolite pod względem określonych właściwości¹⁰.

Arbitralność delimitacji regionów podkreśla nie tylko różnorodność ich wyróżników, ale również przyjmowany sposób podziału przestrzeni: jednokryterialny (np. gęstość zaludnienia), wieloaspektowy (np. wartość produkcji przemysłowej i ludność miejska) bądź też według zwartości struktury (terytorialnej współzależności dziedzin działalności ludzkiej)¹¹. W mnogości tych rozwiązań i ich wzajemnych kombinacji za kluczowe kryteria wyodrębniania regionów przyjmuje się przesłanki fizyczno-geograficzne, ekonomiczno-przestrzenne i administracyjne (rys. 1)¹².

Kreślenie regionalnych granic w przestrzeni opiera się na przeróżnych kryteriach, a powstające w ich rezultacie podziały mogą lokować w jednym spójnym pod określonym względem obszarze bądź jego części różne jednostki terytorialne. Przykładowo, region ekonomiczny wyodrębniony na podstawie przestrzennego podziału pracy może, ale nie musi, pokrywać się z administracyjnym podziałem kraju¹³. W ramach regionalnych wspólnot samorządowych mogą występować róż-

⁷ Tamże, s. 14.

⁸ Zob. W. Kopaliński, wyd. cyt., s. 427. Region w języku potocznym może mieć o wiele szersze, przestrzenne znaczenie. Mianem tego obszaru bywa określana część świata, grupująca kraje (państwa) całego kontynentu lub jego części (np. Europy lub Europy Środkowej), zob. R. Szul, *Regionalizm w Polsce na tle europejskim*, [w:] G. Gorzelak (red.), *Polska regionalna i lokalna w świetle badań UROREG-u*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 114.

⁹ Zob. I. Pietrzyk, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 213.

¹⁰ Zob. S. Korenik, *Pojęcie i znaczenie przestrzeni*, [w:] *Stosunki samorządowo-bankowe a rozwój społeczno-ekonomiczny w przestrzeni*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007, s. 18.

¹¹ Zob. R. Domański, *Gospodarka przestrzenna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 110.

¹² Zob. S. Korenik, wyd. cyt., s. 19.

¹³ Zob. W. Kosiedowski, *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, [w:] Z. Strzelecki (red.), wyd. cyt., s. 221.

nice kulturowe¹⁴, które tworzą podstawę konstrukcji innych regionów. Problemy te prowadzą do chaosu i wywołują obiektywną potrzebę dokładnego, ale i elastycznego, tj. dostosowanego do przedmiotu rozważań, definiowania obiektu badań. W analizach rozwoju regionalnego ustalenia te powinny brać pod uwagę względy pragmatyczne, użyteczne (korzyści praktyczne) i systemowe.

Warunek	BLISKOŚĆ POŁOŻENIA		
Kryterium	fizyczno-geograficzne	ekonomiczno- przestrzenne	administracyjne
Cechy wyróżnienia	biologiczne atmosferyczne geologiczne hydrostatyczne	infrastruktura zagospodarowanie tradycje wytwórcze sieć osadnicza system dystrybucji specjalizacja model gospodarczy	układ administracyjny państwa polityczno-społeczne administracyjne statystyczne gospodarcze itp.
Wyróżnione obiekty przestrzenne	krainy prowincje zlewnie itp.	zagłębia dystrykty okręgi	województwa
Typy regionów	region geograficzny region przyrodniczy region klimatyczny region antropologiczny itp.	region ekonomiczny region społeczno- -gospodarczy	region administracyjny

Rys. 1. Procedura delimitacji regionów na podstawie wyróżnionych kryteriów

Źródło: S. Korenik, *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999, s. 10.

¹⁴ Heterogeniczność w obszarze regionów akceptują granice administracyjne polskich województw. Ulokowane w nich społeczności (wspólnoty samorządowe) są zróżnicowane kulturowo (narodowościowo, etnicznie, religijnie, językowo itd.), zob. A. Sadowski, *Wielokulturowe społeczeństwa regionalne (jako pożądaný kierunek przeobrażeń społeczności lokalnych i regionalnych w Polsce)*, [w:] B. Jałowicki, W. Łukowski (red.), *Społeczności lokalne, teraźniejszość i przyszłość*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 130.

Pragmatyzm każe patrzeć na region w kategoriach administracyjnych, czyli jednostki usytuowanej na najwyższym szczeblu w podziale terytorialnym państwa¹⁵. W Polsce są to województwa¹⁶, których mieszkańcy tworzą regionalne wspólnoty samorządowe¹⁷. Przejawem tych relacji ma być m.in. kumulatywne pobudzanie aktywności gospodarczej, podnoszenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, kształtowanie ładu przestrzennego z jednoczesnym zachowaniem walorów środowiska kulturowego i przyrodniczego na rzecz przyszłych pokoleń¹⁸. Cele te, choć dotyczą rozmaitych aspektów rozwoju, ogniskują się w określonej przestrzeni, a jej granice nie mogą być rekonstruowane z wykorzystaniem innych kryteriów delimitacji (np. zwartości i jednorodności regionu pod względem pewnych cech, sieci powiązań, siły ciężenia). Ich zastosowanie byłoby równoznaczne z deregulacją idei regionalnych wspólnot samorządowych i spójnego planowania rozwoju kraju.

Względy utylitarne są podporządkowane logicznemu związkowi rzeczy. Faktem jest obowiązujący podział administracyjny kraju i wszelkie działania mają sens i zastosowanie praktyczne, gdy odnoszą się do tych jednostek terytorialnych, w tym województw jako regionów.

Systemowe ujęcie regionu łączy społeczność, gospodarkę i środowisko (naturalne, wytworzone przez człowieka) w jeden całościowy i uporządkowany układ, który funkcjonuje w ramach wyodrębnionego fragmentu przestrzeni. Komponenty tej struktury wchodzą w różnorakie relacje wynikające ze współistnienia i współzależności, a zarazem są otwarte na systemy zewnętrzne (regionalne, krajowe i międzynarodowe). W tej perspektywie można przyjąć, że administracyjne, nawet heterogeniczne regiony, zespala spójność koncepcji i działań wspólnoty samorządowej¹⁹.

3. Rozwój regionalny

Definicyjne polemiki nad kategoriami *rozwoju* i *regionu* dopełnia dyskusja nad polem znaczeniowym *rozwoju regionalnego*. W ujęciach uogólniających za jego wykładnię przyjmuje się:

---

¹⁵ Zob. Z. Przygodzki, *Region i klasyczne teorie jego rozwoju*, [w:] J. Chądzyński i in. (red.), *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007, s. 39-40.

¹⁶ Jednostkami zasadniczego, trójstopniowego podziału terytorialnego Polski są: gminy, powiaty i województwa; zob. art. 1 Ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, DzU z 1998 nr 96, poz. 603 (tekst ujednolicony).

¹⁷ Zob. art. 1, ust. 1 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, DzU z 1998 nr 91, poz. 576 (tekst ujednolicony).

¹⁸ Zob. cele wojewódzkich strategii rozwoju – art. 11 ust. 1 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa...

¹⁹ Kwestią otwartą pozostaje ocena administracyjnego podziału kraju, w tym zwłaszcza przyjęte kryteria delimitacji regionów (kulturowe, ekonomiczne, polityczne itd.).

- „systematyczną poprawę konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrost potencjału gospodarczego regionów, przyczyniający się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju [J. Szlachta]”;
- „trwały wzrost poziomu życia mieszkańców i potencjału gospodarczego w skali określonej jednostki terytorialnej [T. Kudłacz]”;
- „trwały wzrost trzech elementów: potencjału gospodarczego regionów, ich siły konkurencyjnej oraz poziomu i jakości życia mieszkańców, [...], przyczyniający się do rozwoju całej wspólnoty narodowej [A. Klasik]”²⁰,
- „proces pozytywnych zmian wzrostu ilościowego i postępu jakościowego, zachodzących w regionie, tj. ponadlokalnym układzie społeczno-terytorialnym identyfikującym się specyficznymi cechami przestrzeni, strukturą gospodarki, a także więzią społeczną wynikającą ze wspólnej regionalnej tożsamości”²¹.

Ramy pojęciowe tych interpretacji dookreślają komponenty lub składowe rozwoju regionalnego, *de facto* precyzujące płaszczyzny, w których powinny następować pozytywne zmiany. W ich zbiorze wymienia się: potencjał gospodarczy, strukturę gospodarczą, środowisko przyrodnicze, zagospodarowanie infrastrukturalne, ład przestrzenny, poziom życia mieszkańców i zagospodarowanie przestrzenne (T. Kudłacz)²², bądź też: gospodarkę i zatrudnienie, dobrobyt i jakość życia mieszkańców, atrakcyjność inwestycyjną regionów, procesy innowacyjne i dywersyfikację struktury gospodarczej regionów, ekorozwój i polepszenie życia w regionach, usługi społeczne i kapitał ludzki oraz tożsamość i integrację regionalną (A. Klasik)²³. Obszary te poddane konwencyjnej syntezie wskazują na ekonomiczny, społeczny, techniczny i technologiczny oraz ekologiczny kontekst rozwoju regionalnego.

Rozwój regionalny w aspekcie ekonomicznym jest zdeterminowany wzrostem gospodarczym i przejawia się w transformacji czynników oraz zasobów ekonomicznych (wewnętrznych i zewnętrznych względem regionu) w zwiększoną ilość wytwarzanych dóbr i usług. W sensie społecznym obejmuje on zmiany w relacjach międzyludzkich i strukturze społecznej, które przekładają się na modyfikację sposobu i wyższą jakość życia mieszkańców. Jego składowe w płaszczyźnie technicznej i technologicznej obejmują wszelkie postępowe zmiany w zakresie stopnia nowoczesności i jakości produkowanych dóbr i usług, ich asortymentu, a także rzeczowej struktury aparatu wytwórczego (pełniejsze, racjonalniejsze wykorzystanie

---

²⁰ R. Brol, *Rozwój regionalny – zakres pojęciowy*, [w:] D. Strahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 13.

²¹ D. Strahl (red.), *Taksonomia struktur w badaniach regionalnych*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1998, s. 29.

²² Zob. T. Kudłacz, wyd. cyt., s. 15-16.

²³ R. Nowacki, *Potencjał innowacyjny regionu jako czynnik rozwoju regionalnego*, [w:] R. Brol (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 63.

czynników i zasobów regionu). W warstwie przyrodniczej (wzajemnej wymiany między człowiekiem a otaczającym go środowiskiem) koncentruje się przede wszystkim na problematyce ekologicznej, zawierającej się w idei ekorozwoju²⁴.

Podsumowując, rozwój regionalny można postrzegać w kategoriach zmian we współistniejących oraz współzależnych, ukształtowanych lub formułujących się systemach gospodarczych, społecznych, technicznych i technologicznych oraz ekologicznych określonych przestrzeni (np. najwyższej sytuowanych jednostek w podziale administracyjnym kraju), które polegają na permanentnym zastępowaniu istniejących stanów rzeczy ich lepszymi odpowiednikami, tj. ocenianymi dodatnio z punktu widzenia przyjętych kryteriów.

4. Determinanty rozwoju regionalnego

Czynnikami rozwoju regionalnego są te komponenty i właściwości regionów oraz ich otoczenia, a także zachodzące w tych przestrzeniach zdarzenia, które prowadzą do przechodzenia regionów od prostszych, mniej doskonałych do bardziej złożonych i lepszych form lub stanów²⁵. Ich oddziaływanie można przyrównać do nieskończonego łańcucha przyczyn i skutków. Oznacza to, że każda pozytywna zmiana (skutek) ma swoje źródło (przyczynę), a jej efekt tworzy nowe warunki, w których te same lub inne czynniki (przyczyny) inicjują ciąg kolejnych zdarzeń, by otworzyć przesłanki do dalszych przeobrażeń²⁶. W procesie tym można wyróżnić szereg, wzajemnie powiązanych przyczyn, a najistotniejsze z nich współtworzą zbiór **determinant rozwoju regionalnego**²⁷.

Determinanty rozwoju regionalnego klasyfikuje się na rozmaite sposoby, ale weryfikacji ich systematyki trudno nie odnieść do wieloaspektowości rozwoju regionalnego. Jego różne wymiary uwzględnia systematyka prowadząca do wyodrębnienia istotnych czynników rozwoju natury ekonomicznej, społecznej, technicznej i technologicznej oraz ekologicznej (tab. 1).

---

²⁴ Zob. Z. Strzelecki, *Polityka regionalna*, [w:] Z. Strzelecki (red.), wyd. cyt., oraz W. Kosiedowski, *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, [w:] Z. Strzelecki (red.), wyd. cyt., s. 79, 233.

²⁵ Definicja ta modyfikuje pogląd, w którym za czynnik rozwoju regionalnego uznaje się „składnik, własność regionu lub zdarzenie mające miejsce w jego granicach, które oddziałują na zmianę jego stanu” oraz „zdarzenie nietkwiące w regionie, ale będące przyczyną zewnętrznych zmian zachodzących w jego obrębie” (P. Churski, *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo UAM, Poznań 2008, s. 33). W krytyce takiego ujęcia trzeba zauważyć, że zmiany mogą mieć różny charakter (pozytywny, negatywny), a egzogeniczne impulsy rozwojowe nie ograniczają się wyłącznie do zdarzeń zewnętrznych względem regionu, ale również obejmują komponenty i właściwości otoczenia tej przestrzeni.

²⁶ Por. W. Kosiedowski, wyd. cyt., s. 234.

²⁷ Czynniki rozwoju regionalnego – zdaniem autora – obejmują wszelkie przyczyny pozytywnych zmian w regionie, a determinanty tylko te najistotniejsze.

Tabela 1. Determinanty rozwoju regionalnego w świetle jego aspektów

Aspekty rozwoju regionalnego	Wybrane determinanty rozwoju regionalnego
Ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost regionalnego kapitału • ilościowe i jakościowe zmiany na regionalnym rynku pracy • korzystne tendencje w dochodach lub zyskach podmiotów regionalnych (gospodarstw domowych, jednostek gospodarczych, instytucji oraz organów samorządu terytorialnego) • rosnący popyt wewnątrzregionalny i prorozwojowe zmiany w jego strukturze • wzbudzanie i wspieranie innowacyjności • wzrost nakładów inwestycyjnych w granicach regionu (inwestycje jednostek regionalnych i podmiotów spoza regionu) • poprawa efektywności funkcjonowania regionalnego rynku dóbr i usług • stały, efektywny marketing przestrzeni • unowocześnianie managementu • sprzyjająca koniunktura gospodarcza w kraju (np. rozwijający się sektor instytucji wsparcia finansowego, stabilny kurs waluty itp.) • dogodna koniunktura na rynkach zagranicznych • absorpcja środków pomocowych, w tym UE
Społeczne	<ul style="list-style-type: none"> • kształtowanie i wzmacnianie świadomości regionalnej • usprawnianie funkcjonowania wspólnoty samorządowej • wzbudzanie i pielęgnowanie aktywnych postaw społecznych, m.in. w zakresie partycypacji obywatelskiej w regionalnych i lokalnych procesach decyzyjnych • kreowanie i rozwijanie przedsiębiorczych postaw • pozytywne przesunięcia w strukturze wieku ludności • permanentne podnoszenie poziomu wykształcenia • systematyczne wzbogacanie kwalifikacji zawodowych • infrastruktura intelektualna • postępujące procesy urbanizacji, aglomeracji i metropolizacji • doskonalenie infrastruktury społecznej i usług z nią związanych • podnoszenie jakości życia mieszkańców (poziomu, warunków i stylu życia)
Techniczne i technologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • unowocześnianie i poszerzanie struktury rzeczowej aparatu wytwórczego • poprawa jakości produkcji i usług • intensyfikowanie działalności sfery badawczo-rozwojowej • dywersyfikacja profilu gospodarczego regionu, w tym zwiększanie udziału w jego gospodarce tzw. sektorów wysokiej technologii • wspomaganie i wzmaganie procesów implementacji innowacji produkcyjnych i produktowych • doskonalenie infrastruktury technicznej
Ekologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • racjonalizowanie gospodarki zasobami środowiska przyrodniczego • krzewienie i rozwijanie świadomości ekologicznej mieszkańców regionu • wdrażanie proekologicznych rozwiązań technologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. Kosiedowski, wyd. cyt., s. 234-235; M. Markowska, *Czynniki rozwoju regionalnego*, [w:] E. Sobczak (red.), *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002, s. 26²⁸; W. Czemieli-Grzybowska, *Ekonomia społeczna a rozwój regionalny*, [w:] W. Czemieli-Grzybowska (red.), *Zarządzanie przedsiębiorstwem społecznym – raport z badań*, Regionalny Instytut Społeczno-Ekonomiczny, Białystok 2010, s. 12-13.

²⁸ S. Bagdziński porządkuje czynniki rozwoju regionalnego, dzieląc je na: ekonomiczne, społeczne, techniczne i technologiczne, ekologiczne oraz polityczne. W ostatniej z wyłonionych grup

Determinanty osadzone w aspektach rozwoju regionalnego można komplementarnie dekomponować z zastosowaniem kryteriów: przestrzennej alokacji sił sprawczych rozwoju, stopnia ich sterowalności oraz typu związku między zjawiskiem rozwoju a jego przyczynami (czynnikami).

Przestrzenna alokacja sił sprawczych rozwoju tworzy podstawę do wyróżnienia wewnętrznych (endogenicznych, tkwiących w potencjale regionu) i zewnętrznych (egzogenicznych, występujących poza strukturą regionu) przyczyn pozytywnych zmian²⁹. Zasadnicze znaczenie mają wewnętrzne czynniki rozwoju, ale oparte na nich procesy nie mogą zamykać regionu przed oddziaływaniem czynników egzogenicznych³⁰. Potrzebna jest optymalna mieszanka impulsów wewnętrznych i zewnętrznych, nierzadko ze sobą powiązanych. Zależności te eksponują, choćby zdolności regionów do reagowania na zmiany w makrootoczeniu, które przejawiają się w umiejętności elastycznego dopasowywania czy też modyfikowania wewnętrznego potencjału rozwojowego stosownie do pojawiających się szans i zagrożeń w otoczeniu³¹. Konieczność takich reakcji wiąże się z inną cechą determinant, tj. stopniem ich sterowalności. Niektóre z nich są niezależne od danego regionu, a więc nie mogą być, lub są, kształtowane w ograniczonym zakresie z pozycji regionalnego środowiska podmiotowego, inne zaś cechują się sterowalnością, czyli podatnością na zmiany w wyniku oddziaływania jednostek regionalnych³². Podziału tego w pewnym stopniu dopełniają typy związków między zjawiskami rozwoju a ich przyczynami. Z tego punktu widzenia wyodrębnia się związki przyczynowo-skutkowe, częściej stochastyczne niż deterministyczne, oraz związki korelacyjne, identyfikowane w warunkach ograniczonej wiedzy w określonej dziedzinie³³.

---

wymienia: charakter władzy, jej kompetencje i uprawnienia, sposób sprawowania rządów oraz stopień akceptacji władzy przez społeczeństwo, zob. M. Markowska, wyd. cyt., s. 25-26.

²⁹ Por. M. Obrębalski, *Rozwój regionalny – identyfikacja, pomiar i ocena*, [w:] E. Sobczak (red.), *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002, s. 12-13. Podział ten służy również rozróżnieniu modeli wzrostu gospodarczego, zob. A. Giegiel, *Dynamika polskiej gospodarki w świetle endogenicznych modeli wzrostu*, [w:] S. Pangsy-Kania, K. Piech (red.), *Innowacyjność w Polsce w ujęciu regionalnym: nowe teorie, rola funduszy unijnych i klastrów*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2008, s. 21.

³⁰ A. Czudec, *Czynniki kształtujące spójność ekonomiczną i społeczną regionu*, [w:] A. Czudec (red.), *Możliwości i bariery rozwoju regionu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009, s. 13.

³¹ R. Bról traktuje endogeniczną zdolność reagowania regionu na zmiany w makrootoczeniu, jako osobną grupę czynników rozwoju regionalnego, która dopełnia ich podział na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, zob. R. Bról, *Czynniki rozwoju regionalnego*, [w:] D. Strahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 16.

³² Por. P. Chojnacki, *Determinanty rozwoju regionalnego na przykładzie województwa lubelskiego*, [w:] D. Strahl (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 165-166.

³³ Zob. T. Kudłacz, wyd. cyt., s. 20.

Klasyfikowane determinanty rozwoju regionalnego ciężko jest ważyć, chyląc się ku wyłonieniu zasadniczych sił sprawczych postępowych przekształceń. Problem ten wynika z ich wzajemnych relacji (spójności, zależności), które ujawniają w zachodzących procesach rozwojowych. W ostatnich czasach uważa się jednak, że zapewnienie trwałej zdolności do rozwoju w skali regionalnej wiąże się głównie z efektywnym wykorzystaniem wiedzy i informacji oraz innowacyjnością³⁴. W trójcy tych czynników najważniejsze są umiejętności podmiotów i gospodarek przekładające się na tworzenie i wdrażanie innowacji, a także ich absorpcję. Jak zauważa Castells, „współczesnej rewolucji technologicznej nie charakteryzuje podstawowa rola wiedzy i informacji, ale to, że owa wiedza i informacja są stosowane do tworzenia wiedzy i urządzeń przetwarzających informacje oraz służących do komunikacji w procesie kumulatywnego sprzężenia zwrotnego między innowacją i wykorzystywaniem innowacji”³⁵. W sprzężeniu te nie wpisują się wszystkie regiony, co prowadzi do podziału przestrzennych układów społeczno-gospodarczych na³⁶:

- zdolne do generowania innowacji,
- niezdolne do tworzenia innowacji, ale zdolne do ich absorpcji,
- niezdolne do generowania ani też absorpcji innowacji.

W tym świetle innowacyjność staje się nie tylko kluczowym czynnikiem rozwoju, ale również generalną przyczyną dysharmonii rozwojowych³⁷. W polaryzacji tej wygrywają te regiony, w których ujawniają się endogeniczne zdolności do kreowania i wdrażania innowacji, umiejętności dokonywania przekształceń zasobów endogenicznych pod wpływem proinnowacyjnych impulsów zewnętrznych lub co najmniej zdolności do absorbowania nowych, imitacyjnych rozwiązań z innych przestrzeni. Powstające w ten sposób dysproporcje pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego będą się utrzymywać, gdyż innowator zawsze będzie na wyższym stadium rozwoju niż jego naśladowca.

---

³⁴ A. Tuziak, *Uwarunkowania poziomu innowacyjności administracji publicznej w rozwoju lokalnym i regionalnym (na przykładzie województwa podkarpackiego)*, *Studia Regionalne i Lokalne* 2005, 4(22), s. 77.

³⁵ M. Castells, *The Information Age: Economy, Society and Culture. The Rise of Network Society*, t. II, Blackwell, Oxford 1998, cyt. za: G. Gorzelak, M. Smętkowski, *Rozwój metropolii w gospodarce informacyjnej: znaczenie układu globalnego i regionalnego*, „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2005, 2(20), s. 6.

³⁶ J. Hausner, T. Kudłacz, J. Szlachta, *Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, KPZK PAN, Warszawa 1998, s. 20.

³⁷ Innowacja, a zwłaszcza innowacja technologiczna jest podstawowym czynnikiem polaryzacji rozwoju regionów, zob. E. Passella, *Współczesny rozwój lokalny i regionalny*, [w:] R. Bról (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2005, s. 51.

5. Zakończenie

Przedstawione rozważania nad istotą i determinantami rozwoju regionalnego wydają się najlepiej puentować zaproponowane i warte powtórzenia definicje tych terminów, uzupełnione próbą identyfikacji zasadniczych impulsów rozwojowych określonych przestrzeni. W kolejności tej autor poddaje pod dyskusję:

- Czy rozwój regionalny można postrzegać w kategoriach zmian we współlistniejących oraz współzależnych, ukształtowanych lub formułujących się systemach gospodarczych, społecznych, technicznych i technologicznych oraz ekologicznych określonych przestrzeni (np. najwyższej sytuowanych jednostek w podziale administracyjnym kraju), które polegają na permanentnym zastępowaniu istniejących stanów rzeczy ich lepszymi odpowiednikami, tj. ocenianymi dodatnio z punktu widzenia przyjętych kryteriów?
- Czy czynnikami rozwoju regionalnego są te komponenty i właściwości regionów oraz ich otoczenia, a także zachodzące w tych przestrzeniach zdarzenia, które prowadzą do przechodzenia regionów od prostszych, mniej doskonałych do bardziej złożonych i lepszych form lub stanów, a najistotniejsze z nich współtworzą zbiór determinant rozwoju regionalnego?
- Czy ważenie determinant rozwoju regionalnego, chylące się ku wyłonieniu zasadniczych sił sprawczych postępowych zmian, sytuuje innowacyjność (podmiotów, regionów) na najwyższym szczeblu w ich hierarchii?

Literatura

- Borys T., *Zrównoważony rozwój jako przedmiot pomiaru wskaźnikowego*, [w:] T. Borys (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa – Białystok 2005.
- Brol R., *Czynniki rozwoju regionalnego*, [w:] D. Strahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2006.
- Brol R., *Rozwój regionalny – zakres pojęciowy* [w:] D. Strahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2006.
- Chojnacki P., *Determinanty rozwoju regionalnego na przykładzie województwa lubelskiego*, [w:] D. Strahl (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- Churski P., *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo UAM, Poznań 2008.
- Czemiel-Grzybowska W., *Ekonomia społeczna a rozwój regionalny*, [w:] W. Czemieli-Grzybowska (red.), *Zarządzanie przedsiębiorstwem społecznym – raport z badań*, Regionalny Instytut Społeczno-Ekonomiczny, Białystok 2010.
- Czudec A., *Czynniki kształtujące spójność ekonomiczną i społeczną regionu*, [w:] A. Czudec (red.), *Możliwości i bariery rozwoju regionu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009.
- Domański B., *Krytyka pojęcia rozwoju a studia regionalne*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2004, 2(16).

- Domański R., *Gospodarka przestrzenna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Giegiel A., *Dynamika polskiej gospodarki w świetle endogenicznych modeli wzrostu*, [w:] S. Pangsy-Kania, K. Piech (red.), *Innowacyjność w Polsce w ujęciu regionalnym: nowe teorie, rola funduszy unijnych i klastrów*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2008.
- Gorzela G., Smętkowski M., *Rozwój metropolii w gospodarce informacyjnej: znaczenie układu globalnego i regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 2(20).
- Hausner J., Kudłacz T., Szlachta J., *Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, KPZK PAN, Warszawa 1998.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Muza SA, Warszawa 2000.
- Korenik S., *Pojęcie i znaczenie przestrzeni*, [w:] *Stosunki samorządowo-bankowe a rozwój społeczno-ekonomiczny w przestrzeni*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007.
- Korenik S., *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999.
- Kosiedowski W., *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, [w:] Z. Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Kudłacz T., *Programowanie rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- Markowska M., *Czynniki rozwoju regionalnego*, [w:] E. Sobczak (red.), *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002.
- Markowski T., *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego i regionalnego*, [w:] Z. Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Nowacki R., *Potencjał innowacyjny regionu jako czynnik rozwoju regionalnego*, [w:] R. Brol (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Obębalski M., *Rozwój regionalny – identyfikacja, pomiar i ocena*, [w:] E. Sobczak (red.), *Gospodarka lokalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002.
- Passella E., *Współczesny rozwój lokalny i regionalny*, [w:] R. Brol (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2005.
- Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Przygodzki Z., *Region i klasyczne teorie jego rozwoju*, [w:] J. Chądzyński, A. Nowakowski, Z. Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007.
- Sadowski A., *Wielokulturowe społeczeństwa regionalne (jako pożądaný kierunek przeobrażeń społeczności lokalnych i regionalnych w Polsce)*, [w:] B. Jałowiecki, Łukowski W. (red.), *Spoleczności lokalne, teraźniejszość i przyszłość*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
- Strahl D. (red.), *Taksonomia struktur w badaniach regionalnych*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1998.
- Strzelecki Z., *Polityka regionalna*, [w:] Z. Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Szul R., *Regionalizm w Polsce na tle europejskim*, [w:] G. Gorzela (red.), *Polska regionalna i lokalna w świetle badań UROREG-u*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
- Tuziak A., *Uwarunkowania poziomu innowacyjności administracji publicznej w rozwoju lokalnym i regionalnym (na przykładzie województwa podkarpackiego)*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, 4(22).
- Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, DzU z 1998 nr 96, poz. 603 (tekst ujednolicony).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, DzU z 1998 nr 91, poz. 576 (tekst ujednolicony).

THE ESSENCE OF REGIONAL DEVELOPMENT AND ITS DETERMINANTS

Summary: The notion of regional development has got no unambiguous, commonly understood and accepted interpretation of its meaning. The flexibility of this expression lies in different views on development and region, as well as the essence of the configuration of these words. This article relates to those issues which are further expanded with efforts to find the determinants of regional development. The article eventually suggests definitions of regional development and its determinants and attempts to put them together in the light of current social and economic realities.

Keywords: development, region, regional development, determinants of regional development.